

Γνώσεις και στάσεις των επαγγελματιών υγείας στη χρήση των εναλλακτικών θεραπειών

Ανδρικόπουλος Αλέξανδρος¹, Ρεκλείτη Μαρία², Σαρίδη Μαρία³, Κατρή Ειρήνη¹, Πατελάκης Αθανάσιος⁴, Σουλιώτης Κυριάκος⁵

1. Φοιτητής/τρια, Τμήμα Κοινωνικής και Εκπαιδευτικής Πολιτικής, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου, Κόρινθος
2. Νοσηλεύτρια, MSc, PhD (c), Γενικό Νοσοκομείο Κορίνθου
3. Διευθύντρια Νοσηλευτικής Υπηρεσίας, MSc, PhD, Γενικό Νοσοκομείο Κορίνθου
4. Στατιστικός Αναλυτής, Αθήνα
5. Επίκουρος Καθηγητής, Τμήμα Κοινωνικής και Εκπαιδευτικής Πολιτικής, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου, Κόρινθος

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Πρόσφατα φαίνεται να υπάρχει ενδιαφέρον για τις συμπληρωματικές θεραπείες, με αποτέλεσμα να παρατηρείται αξιοσημείωτη αύξηση της χρήσης τους.

Σκοπός: της μελέτης ήταν η διερεύνηση των γνώσεων και των στάσεων των επαγγελματιών υγείας, που εργάζονται σε ένα γενικό περιφερειακό νοσοκομείο, ως προς τη χρήση των εναλλακτικών θεραπειών στη θεραπευτική τους πρακτική.

Υλικό και Μέθοδος: Τον μελετώμενο πληθυσμό αποτέλεσαν 234 επαγγελματίες υγείας του Γενικού Νοσοκομείου επαρχιακής πόλης. Χρησιμοποιήθηκε έγκυρο και ανώνυμο ερωτηματολόγιο. Η συλλογή των δεδομένων πραγματοποιήθηκε από το Μάρτιο ως το Μάιο του 2013 και η στατιστική ανάλυση των δεδομένων έγινε με το πρόγραμμα SPSS 17.0 ($p < 0.05$).

Αποτελέσματα: Το γενικό προφίλ των συμμετεχόντων ήταν κυρίως γυναίκες (75.6%) νοσηλεύτριες (56.9%), απόφοιτοι ΤΕΙ (46.1%), με μέσο όρο ηλικίας τα $47,08 \pm 9,18$ έτη και έγγαμες (62.3%). Η πλειοψηφία του δείγματος γνώριζε, τι είναι οι εναλλακτικές θεραπείες και που εφαρμόζονται (79,2%, $n=186$), ενώ οι 79 (33,8%) δήλωσαν ότι είχαν καταφύγει τουλάχιστον μία φορά σε κάποια μορφή εναλλακτικής θεραπείας, με το 61,5% ($n=143$), να δηλώνει αρκετά/πολύ ικανοποιημένο από τα αποτελέσματα των θεραπειών αυτών. Το 91% ($n=211$) των συμμετεχόντων θεωρούσε απαραίτητη την εποπτεία για την εφαρμογή των εναλλακτικών θεραπειών και οι περισσότεροι συμμετέχοντες πληροφορήθηκαν για αυτές τις μεθόδους από άλλους επαγγελματίες υγείας (38,8%), το φιλικό ή συγγενικό περιβάλλον τους (38%) και το διαδίκτυο (34,6%).

Συμπεράσματα: Οι εναλλακτικές θεραπείες αποτελούν μια σύγχρονη συνεργατική προσέγγιση της θεραπευτικής, με αποτέλεσμα να γίνεται ανάγκη η απόκτηση εξειδικευμένης γνώσης για τους επαγγελματίες υγείας.

Λέξεις Κλειδιά: Εναλλακτική θεραπεία, νοσηλευτική εκπαίδευση, εναλλακτική υγείας, ομοιοπαθητική, ρεφλεξιολογία.

Υπεύθυνος αλληλογραφίας: Μαρία Ρεκλείτη, Λ. Αθηνών 53, TK20100, Κόρινθος, τηλ. 2741361910, e-mail: mrekliti@gmail.com

Knowledge and attitudes of healthcare professionals regarding alternative treatments

Andrikopoulos Alexandros¹, Rekleiti Maria², Saridi Maria³, Katri Eirini¹, Patelakis Athanasios⁴, Souliotis Kyriakos⁵

1. Student, Department of Social and Educational Policy, University of Peloponnese, Korinthos, Greece
2. RN, MSc, PhD (c), General Hospital of Korinthos, Greece
3. Head of Nursing Department, MSc, PhD, General Hospital of Korinthos, Greece
4. Statistical Analyst, Athens, Greece
5. Assistant Professor, Department of Social and Educational Policy, University of Peloponnese, Korinthos, Greece

ABSTRACT

Recently, there seems to be an interest in complementary treatments, with the result that there is a noticeable

increase in their use.

Aim: The aim of the present study was to investigate knowledge and attitudes of healthcare professionals who work in a medium-sized general hospital, regarding employing alternative treatments in everyday practice.

Method and material: The sample of the study comprised of 234 healthcare professionals from a General Hospital. A special, valid and anonymous questionnaire was used. Data collection took place from March to May 2013, and the SPSS 17.0 software was used for the statistical analysis ($p < 0.05$).

Results: The majority of the participants were married (62.3%) female (75.6%) nurses (56.9%) of higher education level (46.1%), aged $47,08 \pm 9,18$ years. The majority knew what alternative treatments were and how they could be applied (79.2%, $n=186$), while 79 persons (33.8%) reported having used at least once some kind of an alternative treatment and 61.5% ($n=143$) of them said they were fairly/very satisfied with the results. 91% ($n=211$) of the participants said supervision should be necessary for the use of alternative treatments, and most of them were informed about those treatments by other healthcare professionals (38.8%), family or friends (38%), and the Internet (34,6%).

Conclusions: Alternative treatments are a modern therapeutic approach that improves cooperation; healthcare professionals should acquire specialised knowledge regarding complementary treatments.

Keywords: Complementary therapies, alternative medicine, nursing education, integrative health, homeopathy, reflexology.

Corresponding Author: Maria Rekleiti, 53th Athinon Av, GR20100, Korinthos, Greece, Tel.: +302741361910, e-mail: mrekliti@gmail.com

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η έννοια της εναλλακτικής ιατρικής συνήθως αναφέρεται στην περιγραφή πρακτικών που υποκαθιστούν ή συμπληρώνουν τις συμβατικές ιατρικές θεραπείες.¹ Η συμπληρωματική ή εναλλακτική ιατρική έχει περιγραφεί ως «η διάγνωση, η θεραπεία ή και η πρόληψη, η οποία συμπληρώνει την κοινή ιατρική, συμβάλλοντας σε ένα κοινό σύνολο, ικανοποιώντας έτσι τη ζήτηση που δεν καλύπτει η ορθόδοξη ιατρική, και διαφοροποιώντας ακόμα και τα εννοιολογικά πλαίσια της κοινής ιατρικής».²

Οι πρακτικές των εναλλακτικών θεραπειών συχνά δεν καθορίζονται με συνέπεια στη βιβλιογραφία. Σύμφωνα με το Εθνικό Κέντρο Συμπληρωματικής και Εναλλακτικής Ιατρικής,³ ο όρος περιλαμβάνει διάφορα είδη ιατρικών πρακτικών που δεν θεωρούνται τμήμα της σύγχρονης συμβατικής ιατρικής.

Γενικά, κύριες πρακτικές που περιγράφονται με τον όρο εναλλακτικές θεραπείες είναι η ομοιοπαθητική, η παραδοσιακή κινεζική ιατρική, η ιριδολογία, η ρεφλεξολογία, η αγιουρβεδική ιατρική, η χειροπρακτική και η βοτανοθεραπεία.⁴

Σύμφωνα με τον ορισμό του Συμβουλίου της Ευρώπης, στα εναλλακτικά θεραπευτικά συστήματα ανήκουν η Ομοιοπαθητική Ιατρική, ο Βελονισμός, η Οστεοπαθητική και η Φυτοθεραπεία.⁴ Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας αναφέρει ότι τα κέρδη από το εμπόριο των εναλλακτικών θεραπειών, κυρίως των θεραπειών με φυτικά προϊόντα, παρουσιάζει μεγάλη αύξηση. Οι πιο διαδεδομένες εναλλακτικές θεραπείες είναι η ομοιοπαθητική, ο βελονισμός, η ιατρική με βότανα, αρωματοθεραπεία και η χειροπρακτική.⁵

Η χρήση εναλλακτικών θεραπειών από τους επαγγελματίες υγείας αλλά και από τους ίδιους τους ασθενείς γίνεται όλο και πιο συχνή, καθώς και η ανάγκη για πληροφόρηση.⁶ Χαρακτηριστικά, φαίνεται τα 2/3 των Αμερικανών πολιτών να έχουν κάνει χρήση εναλλακτικών θεραπειών.⁷

Τα τελευταία χρόνια φαίνεται να υπάρχει έντονο ενδιαφέρον για τις συμπληρωματικές θεραπείες, με αποτέλεσμα να παρατηρείται αξιοσημείωτη αύξηση της χρήσης των μη συμβατικών θεραπειών.

Σε έκθεση του Βρετανικού Ιατρικού Συλλόγου διαπιστώθηκε ότι στο Ηνωμένο Βασίλειο διεξάγονται 15.000.000 διαβουλεύσεις ετησίως και χρησιμοποιούνται 160 διαφορετικών ειδών εναλλακτικών θεραπειών. Σε σχετική μελέτη στη χώρα, το 96% να δήλωσε πως έχει χρησιμοποιήσει μία εναλλακτική θεραπεία, το 52% δήλωσε πως η επιστημονική ιατρική δεν τους βοήθησε, το 25% ανησύχησε για τις παρενέργειες της, το 77% είχε βρει την εναλλακτική θεραπεία «πολύ χρήσιμη», το 17% «αρκετά εξυπηρετική» και το 94% δήλωσε πως θα ξαναχρησιμοποιούσε κάποια εναλλακτική θεραπεία.⁸

Οι εναλλακτικές θεραπείες δεν έχουν αναπτυχθεί ευρέως στην επιστημονική έρευνα και υπάρχει σχετικά μικρό πλήθος ερευνών και δημοσιεύσεων. Βέβαια, το γεγονός αυτό δεν συνάδει απόλυτα με την

υπόθεση πως η έννοια και η σημασία των εναλλακτικών θεραπειών δεν είναι αξιόλογη.⁹

Σκοπός της συγκεκριμένης μελέτης ήταν η διερεύνηση των γνώσεων και των στάσεων των επαγγελματιών υγείας, που εργάζονται σε Γενικό Νοσοκομείο επαρχιακής πόλης, στη χρήση των εναλλακτικών θεραπειών στη θεραπευτική τους πρακτική, καθώς και των αντιλήψεών τους, σχετικά με την καταλληλότητα και το ρόλο των θεραπειών αυτών στην βελτίωση της υγείας των ασθενών.

Επιμέρους στόχοι της μελέτης ήταν η διερεύνηση των γνώσεων και των αντιλήψεών τους σχετικά με τις εναλλακτικές θεραπείες και τέλος, η διερεύνηση της πιθανότητας χρήσης των εναλλακτικών θεραπειών στην κλινική πράξη από τους επαγγελματίες υγείας.

Μεθοδολογία

Το δείγμα των συμμετεχόντων στην παρούσα μελέτη περιελάμβανε επαγγελματίες υγείας (ιατρούς, νοσηλευτές, βοηθούς νοσηλευτών, κοινωνικούς λειτουργούς, ψυχολόγους, κ.α.), που εργάζονται στο Γενικό Νοσοκομείο Κορίνθου.

Από τη μελέτη αποκλείστηκαν:

- Οι διοικητικοί υπάλληλοι και το τεχνικό προσωπικό που εργάζονται στο συγκεκριμένο νοσοκομείο.

- Οι τελειόφοιτοι και εκπαιδευόμενοι επαγγελματίες υγείας που επιτελούσαν την πρακτική τους εργασία στο χώρο του νοσοκομείου.
- Άτομα που δεν υπέγραψαν την πληροφορημένη συγκατάθεση και δήλωσαν ότι δεν επιθυμούν να συμμετέχουν στη μελέτη.
- Άτομα που κατά τη διάρκεια της συνέντευξης - συμπλήρωσης του ερωτηματολογίου θέλησαν να αποχωρήσουν για οποιοδήποτε λόγο.

Διαδικασία συλλογής δεδομένων

Τα δεδομένα της μελέτης συλλέχθηκαν με τη διαδικασία των ανώνυμων ερωτηματολογίων (μέθοδος αυτοαναφοράς), κατάλληλη διαδικασία για τη συλλογή δεδομένων που αναφέρονται σε απόψεις, στάσεις, πεποιθήσεις και αξίες. Το ερωτηματολόγιο δόθηκε ατομικά στον κάθε συμμετέχοντα, κατόπιν σχετικής ενημέρωσής του και συμπλήρωσης της φόρμας συγκατάθεσης και ο χρόνος συμπλήρωσής του ήταν διάρκειας περίπου δέκα λεπτών.

Το ερευνητικό πρωτόκολλο για την πραγματοποίηση της παρούσας έρευνας κατατέθηκε προς έγκριση στο Επιστημονικό Συμβούλιο του συγκεκριμένου Γενικού Νοσοκομείου. Κατόπιν της λήψης έγκρισης από το Επιστημονικό Συμβούλιο, η ερευνητική ομάδα πραγματοποίησε επισκέψεις στο Γενικό Νοσοκομείο της

επαρχιακής πόλης. Πριν πραγματοποιηθούν οι επισκέψεις, τα μέλη της ερευνητικής ομάδας ήρθαν σε συνεννόηση με τους υπευθύνους των αντίστοιχων ιατρικών και νοσηλευτικών υπηρεσιών.

Ερωτηματολόγιο

Χρησιμοποιήθηκε εξειδικευμένο ανώνυμο ερωτηματολόγιο των Haralambous και συν.,¹⁰ το οποίο βασίστηκε στο ερωτηματολόγιο των De Keyser και συν.,¹¹ αποδόθηκε στην ελληνική γλώσσα και ακολούθησε διπλή πιλοτική μελέτη σε μικρό δείγμα επαγγελματιών υγείας, όπου εξακριβώθηκε η αξιοπιστία και η μετρησιμότητά του. Στη συνέχεια σταθμίστηκε από τη συγκεκριμένη ερευνητική ομάδα σε μεγαλύτερο δείγμα επαγγελματιών υγείας της Κύπρου, γηγενής πληθυσμός με ίδια κοινωνικά και πολιτιστικά χαρακτηριστικά (Cronbach's $\alpha=0,76$).

Το εργαλείο της συλλογής των δεδομένων της έρευνας αποτελείται αρχικά από έξι ερωτήσεις που καταγράφουν τα δημογραφικά χαρακτηριστικά του υπό μελέτη δείγματος. Οι επόμενες δεκατέσσερις ερωτήσεις, καταδεικνύουν τις στάσεις και τις γνώσεις του πληθυσμού του δείγματος σχετικά με τις εναλλακτικές θεραπείες. Στο τέλος του ερωτηματολογίου υπάρχει και μια ανοιχτή ερώτηση για την αποτύπωση σχολίων ή/και παρατηρήσεων των συμμετεχόντων στη μελέτη.

Το αυτοσυμπληρούμενο ανώνυμο ερωτηματολόγιο μοιράστηκε σε 320 επαγγελματίες υγείας. Επεστράφησαν 234 πλήρως συμπληρωμένα ερωτηματολόγια, με το ποσοστό ανταπόκρισης (response rate) να είναι 73.1%. Το ποσοστό ανταπόκρισης που καταγράφηκε επηρεάστηκε κυρίως από το μειωμένο προσωπικό του συγκεκριμένου νοσοκομείου και του φόρτου εργασίας στα νοσηλευτικά τμήματα.

Ηθική και δεοντολογία

Η ταυτότητα των συμμετεχόντων παρέμεινε ανώνυμη καθ' όλη τη διάρκεια της συλλογής και ανάλυσης των δεδομένων και θα παραμείνει μυστική και μετά τη δημοσίευση των αποτελεσμάτων. Οι επαγγελματίες υγείας συμμετείχαν έπειτα από την έγγραφη συγκατάθεσή τους, χωρίς να δημιουργηθεί κώλυμα στον χώρο και τις ώρες εργασίας τους. Δεν υπήρξε καμία οικονομική επιβάρυνση για το Νοσοκομείο ή τους συμμετέχοντες. Τα συμπεράσματα της μελέτης θα χρησιμοποιηθούν στην ακαδημαϊκή κοινότητα, αποκλειστικά για επιστημονικούς λόγους.

Στατιστική ανάλυση

Οι απαντήσεις των επαγγελματιών υγείας περιγράφηκαν με αναφορά στον ακριβή αριθμό καθώς και στο επί τοις εκατό ποσοστό των συμμετεχόντων που έδωσε την κάθε απάντηση. Οι απαντήσεις τους σε ποσοτικές

μεταβλητές περιγράφηκαν με χρήση του μέσου όρου και της τυπικής απόκλισης των απαντήσεων. Σε όρους περιγραφικής στατιστικής χρησιμοποιήθηκαν συχνότητες για τις κατηγορικές μεταβλητές.

Η συλλογή των δεδομένων πραγματοποιήθηκε από το Μάρτιο ως το Μάιο του 2013 και αποτελεί την πρώτη φάση μεγαλύτερης μελέτης. Η στατιστική ανάλυση των δεδομένων έγινε με το πρόγραμμα SPSS (Statistic Package for the Social Science) 17.0.

Αποτελέσματα

Στην μελέτη μας συμμετείχαν 234 επαγγελματίες υγείας, 57 άνδρες και 177 γυναίκες (ποσοστό 24.4% και 75.6% αντίστοιχα), με μέσο όρο ηλικίας τα $47,08 \pm 9,18$ έτη. Το γενικό προφίλ της πλειοψηφίας των συμμετεχόντων ήταν κυρίως γυναίκες νοσηλεύτριες, απόφοιτοι τεχνολογικής εκπαίδευσης, ηλικίας έως 40 ετών και έγγαμες.

Αναλυτικότερα, το 56.9% του δείγματος ($n=132$) ήταν νοσηλευτές, το 29.2% ($n=69$) ήταν ειδικευόμενοι και ειδικοί ιατροί και το υπόλοιπο 13.9% ($n=33$) ανήκε σε άλλα επαγγέλματα υγείας (φυσιοθεραπευτές, βοηθοί νοσηλευτών). Το 46.1% ($n=107$) ήταν απόφοιτοι τεχνολογικής εκπαίδευσης και το 23.7% ($n=55$) πανεπιστημιακής και κάτοχοι μεταπτυχιακού και διδακτορικού τίτλου αντίστοιχα, όπως φαίνεται στο **Γράφημα 1**.

Όσον αφορά τη διερεύνηση των γνώσεων, **(Πίνακας 1)** από τη μελέτη φάνηκε ότι η πλειοψηφία του δείγματος γνώριζε τι είναι οι εναλλακτικές θεραπείες και που εφαρμόζονται (79.2%, n=186), το 59.4% (n=138) των συμμετεχόντων θεωρούσαν ότι οι γιατροί είναι αυτοί που τις εφαρμόζουν συχνότερα, ακολουθούμενοι από τους φυσιοθεραπευτές, σε ποσοστό 47.5% (n=110) και από τους νοσηλευτές σε ποσοστό 24.6%. Διερευνήθηκε επίσης η πιθανότητα οι συμμετέχοντες να έχουν γίνει οι ίδιοι δέκτες κάποιας μορφής εναλλακτικής θεραπείας. Από τους 234 συμμετέχοντες που απάντησαν σε αυτήν την ερώτηση, οι 79 (33.8%) δήλωσαν ότι είχαν καταφύγει σε κάποια μορφή εναλλακτικής θεραπείας, προκειμένου να αντιμετωπίσουν κάποιο προσωπικό τους πρόβλημα υγείας.

Σχετικά με το βαθμό ικανοποίησης από το αποτέλεσμα της εναλλακτικής θεραπείας που έλαβαν οι 156 επαγγελματίες υγείας, η πλειοψηφία τους, 61.5% (n=143), δήλωσε αρκετά έως πολύ ικανοποιημένοι από τα αποτελέσματα των θεραπειών αυτών, ενώ το 38,5% (n=89) δήλωσε ικανοποίηση σε μικρό βαθμό έως καθόλου. Σχετικά με την άποψη των επαγγελματιών υγείας για το αν η βοήθεια που προσφέρουν οι εναλλακτικές θεραπείες θα μπορούσε να αποδοθούν σε φαινόμενο placebo, το 69.6% (n=161) του δείγματος απάντησε αρνητικά.

Διερευνώντας τις στάσεις και τις απόψεις των επαγγελματιών υγείας **(Πίνακας 1)** αναφορικά με τους πιθανούς κίνδυνους που μπορεί να έχουν οι εναλλακτικές θεραπείες στην υγεία του ατόμου, η πλειοψηφία, 79.2% (n=184), φάνηκε να υποστηρίζει ότι δεν υπάρχει πιθανότητα βλάβης στην υγεία όσων δέχονται τις εναλλακτικές θεραπείες. Αναφορικά με τον ρόλο των επαγγελματιών υγείας, οι μισοί από τους συμμετέχοντες πιστεύουν ότι οι ίδιοι θα πρέπει να παρέχουν πληροφορίες και να συστήνουν οι ίδιοι τις εναλλακτικές θεραπείες στους ασθενείς. Οι υπόλοιποι συμμετέχοντες ότι η δουλειά τους είναι μόνο πληροφόρηση, αποφεύγοντας να συστήσουν τις εναλλακτικές θεραπείες στους ασθενείς, όπως φαίνεται στο **Γράφημα 2**.

Σημαντική είναι η στάση των επαγγελματιών υγείας απέναντι στην ανάγκη για εποπτεία των εναλλακτικών θεραπειών από εξειδικευμένο και έμπειρο προσωπικό, δεδομένου του ότι η συντριπτική πλειοψηφία (91%, n=211) των συμμετεχόντων θεωρεί απαραίτητη την εποπτεία για την εφαρμογή των εναλλακτικών θεραπειών. Στην ερώτηση πολλαπλών απαντήσεων για την πηγή πληροφόρησης σχετικά με τις γνώσεις για τις εναλλακτικές θεραπείες, οι περισσότεροι συμμετέχοντες πληροφορήθηκαν για αυτές τις μεθόδους από άλλους επαγγελματίες υγείας (38.8%, n=90), το φιλικό ή συγγενικό περιβάλλον τους και το διαδίκτυο (**Γράφημα 3**). Οι επαγγελματίες υγείας που ανέφεραν ότι

είχαν καλό επίπεδο γνώσεων σχετικά με μεθόδους εναλλακτικών θεραπειών, ρωτήθηκαν εάν εφαρμόζουν τις μεθόδους που γνωρίζουν στον κλινικό χώρο εργασίας τους και δήλωσαν πως στην πλειοψηφία τους (84.1%, n=195) χρησιμοποιούν τις γνώσεις αυτές εκτός του κλινικού τους χώρου.

Συζήτηση

Στην παρούσα μελέτη διερευνήθηκαν οι γνώσεις, οι στάσεις και οι απόψεις 234 επαγγελματιών υγείας σχετικά με τις εναλλακτικές θεραπείες, με την χρήση εξειδικευμένου ερωτηματολογίου, μεταφρασμένο και προσαρμοζόμενο στον ελληνικό πληθυσμό. Η πλειοψηφία του δείγματος αποτελούνταν από γυναίκες έως 40 ετών, αποφοίτους τεχνολογικής εκπαίδευσης, έγγαμους και κυρίως νοσηλευτικής ειδικότητας, χαρακτηριστικά που αντικατοπτρίζουν το προφίλ των εργαζόμενων σε ένα νοσοκομείο και ιδιαίτερα όσον αφορά στο νοσηλευτικό προσωπικό.

Οι επαγγελματίες υγείας, λόγω του αντικειμένου εργασίας τους, έρχονται σε συχνή επαφή με τον ασθενή και μέσα από αυτή την επαφή καλούνται να ανακαλύψουν, να εκπαιδευτούν και να εφαρμόσουν επιστημονικά αποδεκτά μεθόδους, συνεργατικά με την εξατομικευμένη συμβατική φροντίδα που παρέχουν. Σε πολλές χώρες, η εφαρμογή τέτοιων

θεραπειών είναι ιδιαίτερα διαδεδομένη και ενταγμένη ουσιαστικά στην κουλτούρα των λαών αυτών.⁷⁻⁹

Σημαντικό εύρημα της μελέτης αποτελεί το γεγονός ότι η πλειοψηφία των ερωτηθέντων εμφάνισε γνώσεις σε ικανοποιητικό επίπεδο (79.2%) σχετικά με τις εναλλακτικές μεθόδους θεραπείας, τις οποίες οι συμμετέχοντες θεωρούν ότι πρέπει να εφαρμόζονται κυρίως από γιατρούς και επιθυμούν την διεύρυνση των γνώσεών τους σε αυτό το αντικείμενο, στοιχείο που είναι κοινό με αντίστοιχη διεθνή μελέτη.¹² Το επίπεδο των γνώσεων στη μελέτη ήταν πολύ κοντά σε ευρήματα συναφών μελετών, όπως της πρόσφατης μελέτης των Teresa και συν.,¹³ η οποία διεξήχθη σε δείγμα 860 νοσηλευτών στις ΗΠΑ και έδειξε υψηλό ποσοστό γνώσεων (70%), όσο και σχετικής μελέτης σε φοιτητές επαγγελματιών υγείας το 2000, με ίδια περίπου ποσοστά.¹⁴ Υψηλότερα ποσοστά γνώσεων (85%) εμφανίζεται να έχουν οι επαγγελματίες υγείας (n=1757) σε έρευνα από τη Σουηδία¹² και σε μελέτη από την Κύπρο (86.1%),¹⁰ αλλά οι νοσηλευτές στην πρώτη μελέτη φαίνεται να υπολείπονται σε γνώσεις σε σχέση με τους γιατρούς και τους φυσικοθεραπευτές. Μελέτη από το Ισραήλ αντίθετα, δείχνει χαμηλότερο επίπεδο γνώσεων των εναλλακτικών θεραπειών σε νοσηλευτές σε σχέση της παρούσας μελέτης.¹⁵ Στο γενικό πληθυσμό, σύμφωνα με μελέτη από τη Μεγάλη Βρετανία,¹⁶ μόνο το

20% του πληθυσμού φαίνεται να υιοθετεί μια τέτοια μέθοδο θεραπείας. Αξίζει να σημειωθεί ότι, το 24% του πληθυσμού της μελέτης απάντησε ότι, απέκτησε τις γνώσεις για τις μεθόδους των εναλλακτικών θεραπειών κατά τη διάρκεια των σπουδών, εύρημα το οποίο δεν μπορεί να αποδειχθεί εξετάζοντας τα αναλυτικά προγράμματα σπουδών των αντίστοιχων τμημάτων των επαγγελματιών υγείας, αλλά πιθανόν να αποτελεί απόρροια της διά βίου μάθησης ή προσωπικών επιλογών των ερωτηθέντων.

Στην κλινική πρακτική τους οι επαγγελματίες υγείας που ρωτήθηκαν στη μελέτη μας, δήλωσαν ότι έχουν δεχτεί κάποια μορφή τέτοιου είδους θεραπεία και υψηλό ποσοστό (61.5%) ότι έχει μείνει ικανοποιημένο από τη χρήση αυτής της θεραπείας. Η χρήση των εναλλακτικών θεραπειών γίνεται ολοένα και πιο συχνή τόσο σε γενικό πληθυσμό,^{8,9} όσο και σε επαγγελματίες υγείας.⁷

Πολύ υψηλό ποσοστό στην παρούσα μελέτη (77.9%), θεωρούσε ότι, εναλλακτικές θεραπείες δεν μπορεί να έχουν βλαπτική επίδραση, ενώ ικανό ποσοστό (20.8%) πιστεύει το αντίθετο, γεγονός που ίσως να οφείλεται σε διαφορές εκπαίδευσης και προσωπικών πεποιθήσεων.

Επίσης, ο πληθυσμός της μελέτης πιστεύει ότι δεν μπορεί η θεραπευτική δράση των εναλλακτικών θεραπειών να οφείλεται στο φαινόμενο placebo (66.9%). Και τα δύο αυτά ευρήματα συμφωνούν με σχετική μελέτη,¹⁷

ενώ δυσπιστία στη χρήση τους αναφέρουν νοσηλευτές στη μελέτη των De Keyser και συν.¹¹

Ένα σημαντικό εύρημα της συγκεκριμένης μελέτης αφορά τη στάση των επαγγελματιών υγείας σχετικά με το ρόλο που θα πρέπει να υιοθετήσουν απέναντι στην εφαρμογή αυτών των θεραπειών. Οι επαγγελματίες υγείας πιστεύουν ότι, θα πρέπει να εξειδικευτούν έτσι ώστε να παρέχουν γνώση, πληροφορία αλλά και εποπτεία κατά την εφαρμογή των εναλλακτικών θεραπειών, με στόχο τη διασφάλιση καλύτερου αποτελέσματος προς όφελος του ασθενή. Το 91% των ερωτηθέντων βέβαια, δε αναφέρει ότι, η εποπτεία είναι απαραίτητη στην εφαρμογή αυτών των τεχνικών.

Σε διεθνείς μελέτες^{12,14,18} οι φοιτητές σχολών επαγγελματιών υγείας και οι επαγγελματίες υγείας αντίστοιχα, ανέφεραν ότι, η εναλλακτική ιατρική πρέπει να διδάσκεται ως ξεχωριστό μάθημα στο πρόγραμμα σπουδών και πως θα επιθυμούσαν να διαθέτουν γνώσεις για τουλάχιστον μια μορφή εναλλακτικής θεραπείας, μόνο με στόχο την επιστημονική τεκμηρίωση και την υιοθέτηση ασφαλών τεχνικών από εξειδικευμένους επαγγελματίες υγείας.

Το ρόλο των νοσηλευτών στη χρήση εναλλακτικών θεραπειών ενισχύει με τα ευρήματά της και η μελέτη σε 138 νοσηλευτές της Κύπρου,¹⁰ εκ των οποίων το 96.4% τάχθηκε υπέρ ενός νομικού πλαισίου που θα

ορίζει το πλαίσιο εφαρμογής των εναλλακτικών θεραπειών και θα ελέγχει το βαθμό καταλληλότητας τους, ποσοστό σχεδόν ίδιο με τη παρούσα μελέτη (91%).

Η πηγή πληροφόρησης σχετικά με τις εναλλακτικές θεραπείες στη μελέτη μας ήταν άλλοι επαγγελματίες υγείας, το φιλικό ή συγγενικό περιβάλλον και το διαδίκτυο, κάτι που δεν φαίνεται να διαφοροποιείται από τα αποτελέσματα άλλων μελετών,^{3,15} αλλά αυτό που σθεναρά υποστηρίζεται και αιτείται είναι η ανάγκη διδασκαλίας και παροχής γνώσεων μέσα από τα προγράμματα σπουδών^{12,14,19} και μάλιστα με την ενεργοποίηση θεσμικού και νομικού πλαισίου.^{10,22-24}

Τέλος, όσον αφορά τη χρήση των εναλλακτικών θεραπειών εντός ή εκτός του κλινικού χώρου, στη μελέτη μας η πλειοψηφία των συμμετεχόντων (84.1%) ανέφερε ότι χρησιμοποίησε εναλλακτική θεραπεία εκτός κλινικού χώρου.

Σε μελέτη από τη Μεγάλη Βρετανία²² πάνω από το 50% των συμμετεχόντων νοσηλευτών δήλωσε ότι είχε εφαρμόσει εναλλακτικές θεραπείες στους ασθενείς τους, ενώ σε μελέτη από την Αυστραλία το ποσοστό αυτό φτάνει το 38%.¹⁵ Φαίνεται από μελέτες ότι πιο εύκολα οι επαγγελματίες υγείας προτείνουν ή κάνουν χρήση των εναλλακτικών θεραπειών όταν έχουν θετική εμπειρία οι ίδιοι²⁵ ή και περισσότερες εξειδικευμένες γνώσεις.²⁵

Συμπεράσματα

Οι εναλλακτικές θεραπείες αποτελούν μια σύγχρονη συνεργατική προσέγγιση της θεραπευτικής η οποία κερδίζει όλο και περισσότερο έδαφος με αποτέλεσμα να γίνεται ανάγκη η απόκτηση εξειδικευμένης γνώσης για τους επαγγελματίες υγείας, δεδομένου του ότι η απόκτηση γνώσεων αποτελεί την ασπίδα προστασίας στην εφαρμογή τους, με στόχο πάντα την αποτελεσματικότερη μέθοδο θεραπείας προς τον ασθενή.

Είναι αναγκαία η ένταξη ειδικών μαθημάτων που σχετίζονται με τις εναλλακτικές θεραπείες στα προγράμματα σπουδών όλων των σχολών επαγγελματιών υγείας και η θέσπιση ειδικού νομικού πλαισίου, το οποίο θα δίνει το δικαίωμα χρήσης σε αυτούς τους επαγγελματίες.

Επίσης περαιτέρω μελέτη σε μεγαλύτερο δείγμα επαγγελματιών υγείας θα μπορούσε να καταγράψει λεπτομέρειες σχετικά με τις γνώσεις και τις αντιλήψεις των παρόχων φροντίδας υγείας αλλά και των ασθενών που δέχονται αυτήν την φροντίδα, σε στόχο την στοχευμένη προσέγγιση των υπηρεσιών υγείας ανάλογα με τις ανάγκες και τη ζήτηση.

Ευχαριστίες

Ευχαριστούμε ιδιαίτερα τον Καθηγητή κ. Αθανάσιο Κατσή του Τμήματος Κοινωνικής και Εκπαιδευτικής Πολιτικής του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου, για την

ουσιαστική συμβολή του στη μεθοδολογία της παρούσας έρευνας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Fisher P, Ward A. Complementary medicine in Europe. *BMJ* 1994; 309(6947): 107–111.
2. Thomas KJ, Nicholl JP, Coleman P. Use and expenditure on complementary medicine in England: a population based survey. *Complement Ther Med* 2001; 9(1): 2–11.
3. Smith HA, Matthews A, Markovic N, Youk A, Danielson ME, Talbott EO. A comparative study of complementary and alternative medicine use among heterosexually and lesbian identified women: Data from the ESTHER Project (Pittsburgh, PA, 2003-2006). *J Altern Complement Med* 2010; 16(11): 1161-1170.
4. Fisher P, Ward A. Complementary medicine in Europe. *BMJ* 1994; 309(6947): 107–111.
5. Beditor KS. Traditional medicine: a global perspective. *Bulletin of the World Health Organization* 2010; 88: 953-953. doi: 10.2471/BLT.10.079822. Διαθέσιμο σε: <http://www.who.int/bulletin/volumes/88/12/10-079822/en/> Ημερομηνία πρόσβασης: 20/04/2013.
6. Fitch MI, Gray R, Greenberg M, Douglas MS, Labrecque M, Pavlin P, et al. Oncology nurses perspectives on unconventional therapies. *Canc Nurs* 1999; 22(1): 90-96.
7. Robinson A, McGrail MR. Disclosure of CAM use to medical practitioners: a review of qualitative and quantitative studies. *Complement Ther Med* 2004;12(2): 90-98.
8. Fountouki A, Theofanidis D. Nurses attitudes towards complementary therapies. *Health Sci J* 2009;3:149-157.
9. Λιονής Χ. Σχέση ιατρού-ασθενούς: Οδηγίες για μια αποτελεσματική επικοινωνία. Σημειώσεις Γενικής και Οικογενειακής Ιατρικής. Σχολή Επιστημών Υγείας. Τμήμα Ιατρικής. Πανεπιστήμιο Κρήτης, 2011.
10. Roupa Z, Charalambos C, Sotiropoulou P, Rekliti M, Vasilopoulos A, Kotrotsiou E, et al. Cypriot nurses' knowledge and attitudes towards alternative medicine. *Complement Ther Clin Pract* 2014;20(1): 89-92.
11. De Keyser FG, Cohen BB, Wagner N. Knowledge levels and attitudes of staff nurses in Israel towards complementary and alternative medicine. *J Adv Nurs* 2001;36(1): 41-48.
12. Bjerså K, Victorin ES, Olsen MF. Knowledge about complementary, alternative and integrative medicine (CAM) among registered health care providers in Swedish surgical care: a national survey among university

- hospitals. *BMC Complementary and Alternative Med* 2012;12: 42.
13. Rojas-Cooley MT, Grant M. Complementary and alternative medicine: Oncology nurses' knowledge and attitudes. *Oncology Nursing Forum* 2009;36(2): 217-224.
14. Baugniet J, Boon H, Ostbye T. Complementary/Alternative Medicine: Comparing the views of medical students with students in other health care professions. *Family Med* 2000; 32(3):178-184.
15. Wilkinson JM, Simpson MD. High use of complementary therapies in a new South Wales rural community. *Austr J Rural Health* 2001; 9(4):166-171.
16. Ernst E, White A. The BBC survey of complementary medicine use in the UK. *Complement Ther Med* 2000;8(1): 32-36.
17. Trevelyan I. Complementary therapies on the NHS: current practice, future developments (Part I). *Complement Ther Nurs Midwifery* 1998;4(3): 82-84.
18. Molassiotis A, Fernandez-Ortega P, Ozden G, Scott JA, Panteli A. Use of complementary and Alternative Medicine in Cancer patients: a European survey. *Ann Oncol* 2005;16: 665-663.
19. Kristoffersen AE, Fønnebø V, Norheim AJ. Use of complementary and alternative medicine among patients: Classification criteria determine level of use. *J Altern & Complement Med* 2008;14(8): 911-919.
20. Nahin R, Dahlhamer JM, Stussman B. Health need and the use of alternative medicine among adults who do not use conventional medicine. *BMC Health Services Research* 2010;10: 220-230.
21. Rogers CE, Larkey LK, Keller C. A review of clinical trials of Tai Chi and Qigong in older adults. *West J Nurs Res* 2009; 31(2):245-279.
22. Fenton M, Morris D. The integration of holistic nursing practices and complementary and alternative modalities into curricula of schools of nursing. *Alternative Therapies* 2003;9(4): 62-67.
23. Salmenperä L. The use of complementary therapies among breast and prostate cancer patients in Finland. *Eur J Canc Care* 2002;11(1): 44-50.
24. Halcón LL, Chlan LL, Kreitzer MJ, Leonard BJ. Complementary therapies and healing practices: faculty/student beliefs and attitudes and the implications for nursing education. *J Profes Nurs* 2003;19(6):387-397.
25. Henderson L. The knowledge and use of alternative therapeutic techniques by social work practitioners: A descriptive study. *Social Work in Health Care* 2000; 30(3): 55-71.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Πίνακας 1. Συγκεντρωτικός πίνακας των γνώσεων, στάσεων και απόψεων του δείγματος

Ερώτηση	N	%
Γνωρίζετε τι είναι “οι Εναλλακτικές Θεραπείες και που χρησιμοποιούνται”;		
Ναι	183	79.2
Όχι	48	20.8
Από ποιους επιστήμονες υγείας εφαρμόζονται*;		
Γιατρούς	114	48.7
Νοσηλεύτες	45	19.2
Φυσιοθεραπευτές	87	37.2
Θα σας ενδιέφερε να επεκτείνετε το επίπεδο της γνώσης σας γύρω από τις Εναλλακτικές Θεραπείες;		
Καθόλου/Μέτριο	114	50.7
Πολύ/Πάρα πολύ	111	49.3
Έχετε δεχθεί θεραπεία με Εναλλακτικές Θεραπείες προσωπικά;		
Ναι	78	33.8
Όχι	153	66.2
Πόσο σας βοήθησε;		
Καθόλου/Λίγο	30	38.5
Αρκετά/Πολύ	48	61.5
Οι Εναλλακτικές Θεραπείες θα πρέπει να ελέγχονται από το νόμο για την καταλληλότητά τους;		
Συμφωνώ	228	97.4
Διαφωνώ	6	2.6
Θετικές απαντήσεις, κατά τη γνώμη σας, σε Εναλλακτικές Θεραπείες μπορεί να αποδοθούν μόνο στο φαινόμενο placebo;		
Ναι	63	30.4
Όχι	144	69.6
Θεωρείτε ότι οι Εναλλακτικές Θεραπείες μπορούν να βλάψουν την υγεία του ατόμου;		

Ναι	45	20.8
Όχι	171	79.2

Ο ρόλος του Νοσηλευτή είναι να:

Συστήσει	6	2.9
Να πληροφορήσει	96	46.4
Και τα δύο	105	50.7

Υπάρχει ανάγκη για την εποπτεία των Εναλλακτικών Θεραπειών από εξειδικευμένο και έμπειρο προσωπικό;

Όχι	21	9
Ναι	213	91

Από πού έχετε αποκτήσει αυτές τις γνώσεις για μέθοδο Εναλλακτικής Θεραπείας;

Φίλους ή Συγγενείς	57	38
Στις σπουδές σας	36	24
Επαγγελματίες Υγείας	57	38.8
Διαδίκτυο	81	34.6

Αν από Επαγγελματίες Υγείας, ποια ειδικότητα;

Γιατρούς	36	57.1
Νοσηλευτές	18	28.6
Άλλο	9	14.3

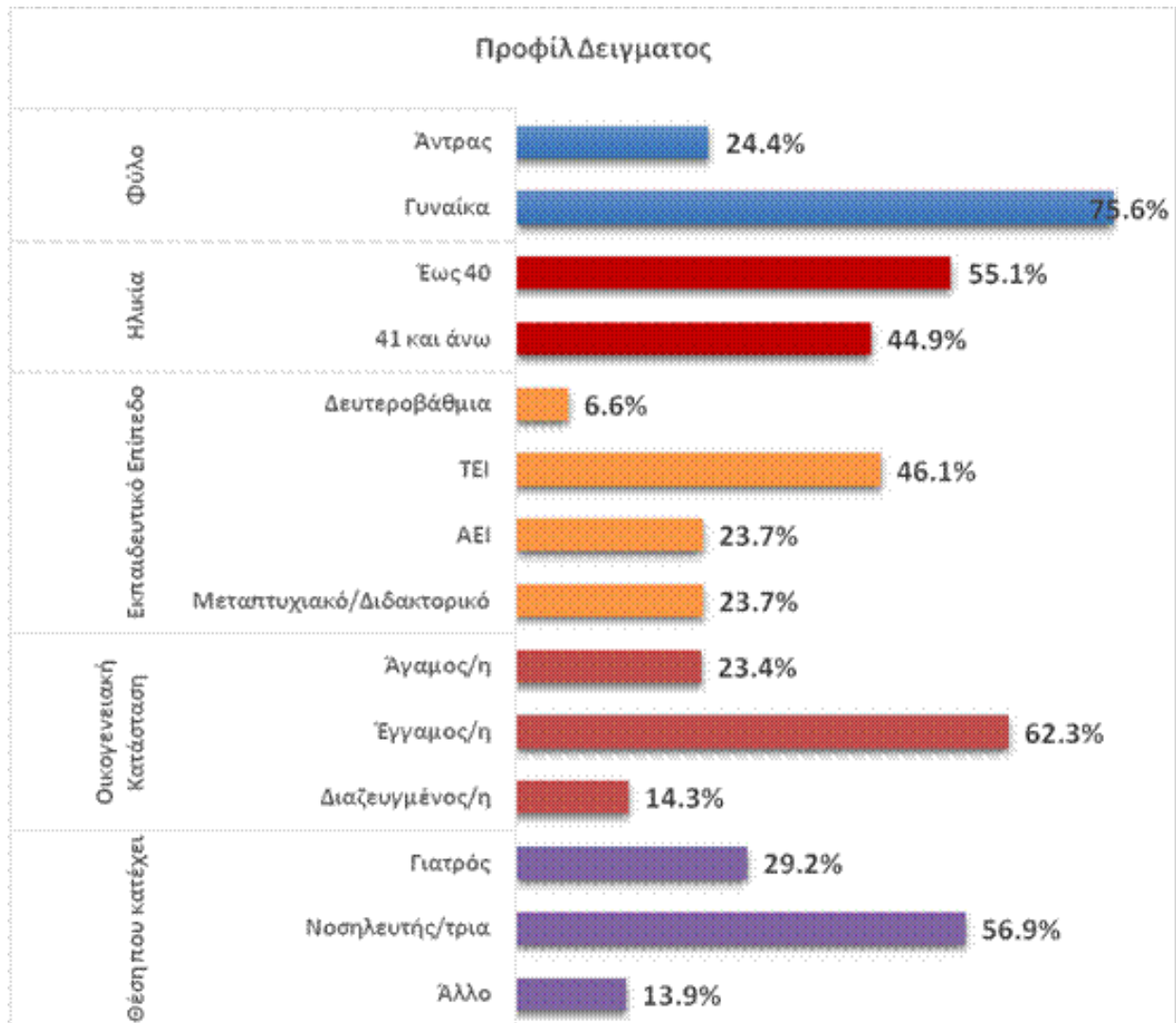
Ενδιαφέρεστε να εμπλουτίσετε τις γνώσεις σας σε σχέση με την πιο πάνω μέθοδο;

Ναι	141	87
Όχι	21	13

Έχετε χρησιμοποιήσει αυτές τις γνώσεις εντός η εκτός του κλινικού χώρου;

Εντός	21	15.9
Εκτός	111	84.1

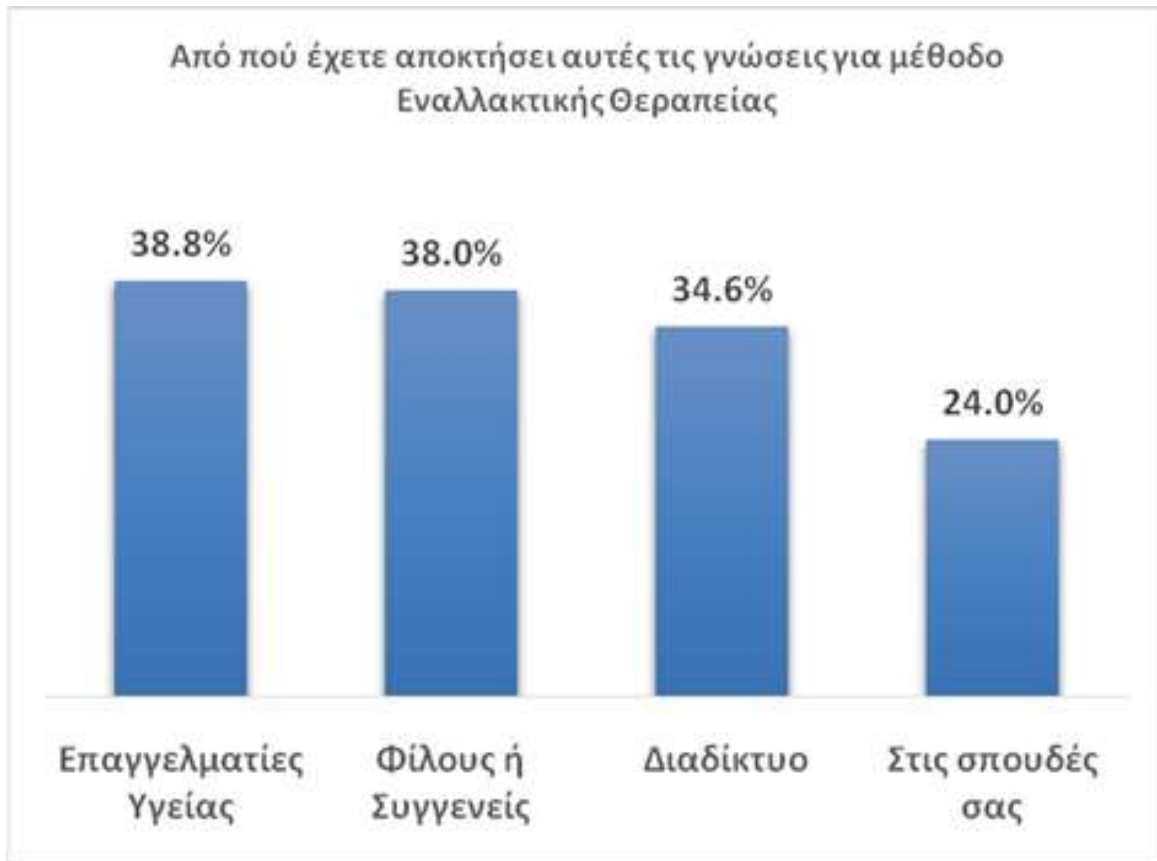
*Ερώτηση με δυνατότητα πολλαπλών απαντήσεων

Γράφημα 1. Δημογραφικά χαρακτηριστικά

Γράφημα 2. Στάσεις σχετικά με τον ρόλο των επαγγελματιών υγείας

Γράφημα 3. Πηγές πληροφόρησης για τις μεθόδους εναλλακτικών θεραπειών